

Samsonowicz, Henryk

"Croissance et regression en France : XVI-XVI siècles", Marian Małowist, Paris 1972 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 64/1, 178-179

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

autor śledzi losy i rolę produktów krajów nadbałtyckich w Europie zachodniej (a nawet i poza nią). Skutki gospodarcze w strukturze społecznej (rozprawa o polityce handlowej szlachty w krajach nadbałtyckich) oraz prace o ewolucji gospodarczej Polski i Europy na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych zamykają omawiany tom.

Znakomita większość też prezentowanych (i modyfikowanych) w różnych artykułach znalazła już na stałe miejsce w wiedzy historycznej. Kryzys zachodnio-europejski XIV w., który podkopał tradycyjne formy produkcji i wymiany, doprowadził do poszukiwania nowych form działania, do zdobywania nowych rynków zbytu tak w sensie społecznym jak geograficznym. Ten stan rzeczy stworzył pomyślną koniunkturę dla zacofanych dotychczas ziem Europy wschodniej. Nasze ziemie włączały się w orbitę wielkiej wymiany, która też zaczęła stymulować produkcję, a co za tym idzie — i stosunki społeczne. Zapotrzebowanie dotyczyło głównie produktów żywnościowych i surowców. Dla Europy wielką bazą tych właśnie towarów stała się dawna Rzeczpospolita. Ale ten stan rzeczy przesądził o zwichnięciu proporcji społecznych na korzyść szlachty, o słabości rodzimych miast i rodzimej produkcji przemysłowej, i w konsekwencji — o upadku gospodarczym. Wielki kryzys stanowił punkt wyjścia dla rozwoju gospodarczego, który z czasem doprowadzić miał do kapitalizmu. Włączenie w ten nurt przemian Polski i krajów sąsiednich spowodowało, że w nowym układzie sił zajęła ona pozycję słabszego kontrahenta, bez którego rozwój kapitalistyczny zachodu byłby niemożliwy, ale który poziomem gospodarki coraz bardziej odstawał od krajów przodujących. Ten stan rzeczy stanowi klucz dla rozumienia i późniejszych wydarzeń politycznych i stosunków gospodarczych w czasach nowoczesnych.

Artykuły pisane w różnych latach i w różnych celach ukazują konsekwentnie tę właśnie tematykę. Oczywiście, można mieć krytyczne uwagi do wielu spraw. Szczególnie rozprawa o gospodarczych problemach strefy bałtyckiej we wcześniejszym średniowieczu wymaga uaktualnienia. Dziś już wiemy, że w strukturze handlu bałtyckiego bardziej istotną rolę odgrywali niewolnicy wywożeni do państw arabskich — o czym pisze Małowist nie tylko w swych pracach o Afryce, ale i w następnej rozprawie zamieszczonej w omawianym tomie. Badania ostatnich lat 20 ukazały wielką rolę w handlu bałtyckim państw powstających w X—XI w. Dziś już chyba korzystniej można ocenić wpływ przemian w XIV w. na stosunki polskie, niż uczynił to autor w 1957 r. Rozprawy są też dość nierówne, nie tylko ze względu na aktualność wyników, ale także na ich aparat naukowy i styl. Obok dobrze dokumentowanych analiz źródłowych prowadzących do wielkiej syntezy znajdują się też skróty syntetyczne, które dziś wymagałyby poszerzenia. Brak jest rozprawy o kryzysie feudalizmu (z „Kwartalnika Historycznego” 1953), która uzupełniona stanowiłaby dobry wstęp do dalszych rozważań. Warto jednak podkreślić też, że opisane mechanizmy działania politycznego w XV w. nad Bałtykiem nie straciły na aktualności, że artykuł o roli produktów krajów bałtyckich w handlu międzynarodowym jest w dalszym ciągu podstawą naszej wiedzy o tym zagadnieniu. Dodać trzeba, że Marian Małowist potrafi jak mało kto ukazywać istotne problemy i zmuszać czytelnika do myślenia. Lektura jego prac powoduje, że inne nawet odległe tematy badawcze ukazują się historykowi w innym świetle, że przykłada się je do innej, pełniejszej skali porównań i ocen.

Ten piękny i pożyteczny zbiór wydany został w ramach „Cahiers des Annales”, w środowisku VI Sekcji Ecole Pratique des Hautes Etudes. Dowodzi to jak dalece tematyka reprezentowana przez Małowistę leży w kręgu zainteresowań historiografii powszechnej. Jednocześnie zeszyt stanowi godną wizytówkę nauki polskiej.

Henryk Samsonowicz